

Statskirkens Fortyskning i Nordslesvig.

„Naar jeg forstaar Anvisningen af 18. Decbr. 1888 rigtigt“, sagde Provst Schmidt fra Svenstrup 1891 paa Provinssynoden i Rendsborg, „saa skal den . . . . . muliggjøre Indførelsen af det tyske Sprog ved Gudstjenesten indenfor en overskuelig Fremtid, ... og det er kun i sin Orden, at det tyske Sprog fremtidig bliver Kirkesproget i Nordslesvig.“

Denne Ytring vakte megen Opmærksomhed, thi Provs Schmidt er ikke blot en alvorlig og besindig Mand, men han er tillige fra Barnsben af kjendt med Forholdene i Nordslesvig, og han traadte paa samme Synode i Skranken for de Krav, som de meget omtalte „77 nordslesvigske Præster“ har rejst. Det føltes nærmest som en pinlig Overraskelse, da han omtalte Statskirkens Fortyskning indenfor en overskuelig Fremtid som en ganske naturlig og selvfølgelig Sag, der var hævet højt over alle tysk-sindede Præsters afvigende Meninger. Provsten har imidlertid haft god Grund til at udtale sig, som han gjorde. I Virkeligheden er Statskirkens Fortyskning ikke en fjernt lurende Fare, som mange endnu er tilbøjelige til at tro; den er tværtimod et vel planlagt, snildt og energisk fremmet Arbejde, som vore verdslige

og kirkelige Myndigheder endrægtigt søger at tilendebringe hurtigst muligt.

Allerede for syv Aar siden paaviste jeg her i Aarbøgerne*) Statskirkens tiltagende Fortyskning. Af den da meddelte statistiske Oversigt fremgik det, at der siden den sidste Krigs Udbrud var rettet to stærke Stormløb imod den danske Gudstjeneste i vore Kirker. Under det første Stormløb, som var endt inden Freden sluttedes, fortrængtes det danske Sprog fuldstændigt af 41 slesvigske Kirker. Ved Nytaarstid 1864 blev der nemlig afholdt dansk Gudstjeneste i 162 efter Krigen derimod i kun 121 slesvigske Kirker.

Det næste Stormløb begyndte med nogle smaa Tilløb sidst i Halvfjerserne, men tog først Fart ti Aar senere, efter at Skolesproget var bleven tysk, og Regeringen i Generalsuperintendent Kaftan havde fundet en Mand, der var villigere til at gaa dens Ærinde og fremme dens Planer, end den gamle, bondefødte Generalsuperintendent Godt, som aldrig glemte sit danske Modersmaal. Allerede i Oktober 1890, da den i Aarbøgerne meddelte Statistik optoges, var den danske Gudstjeneste endvidere bleven afskaffet i 3 Sogne og der var indført delvis tysk Gudstjeneste i 39 Sogne, hvor Kirkesproget før havde været udelukkende dansk. Ialt blev der endnu i 1890 afholdt dansk Gudstjeneste i 118 Sogne, hvoraf dog kun 69 Sogne havde udelukkende dansk Gudstjeneste.

Der er nu gaaet 7 Aar, siden denne Statistik blev optagen. I den Tid har vi af og til kunnet læse i vore Aviser om 'Indførelse af tysk Gudstjeneste i Nordslesvig,

---

*) Sønderjydske Aarbøger 1890 Side 274 „Tysk Gudstjeneste i Nordslesvig“.

men der har altid været Tale om et enkelt Sogn ad Gangen, og der har ligget Maaneder imellem de enkelte Tilfælde. Dertil kommer endnu, at Pressen ikke har bragt alle Tilfælde af den Art til Offentlighedens Kundskab. Under disse Forhold tabes Overblikket let. Man iagttager kun Enkeltheder og bliver tilbøjelig til at undervurdere Helhedens Betydning. Det er imidlertid vigtigt for os at være velunderrettede om Fortyskningens Fremskridt, ogsaa paa dette Omraade, for at vi kan tage vore Forholdsregler derimod. En samlet Fremstilling af Statskirkens Fortyskning siden 1864 er derfor atter paa sin Plads og vli blive given paa Grundlag af en nylig optagen Statistik.

I.

Paa hosstaaende Tavler giver jeg først en Oversigt over det tyske Sprogs Stilling i vore Kirker Sommeren 1897 :

Haderslev Provsti.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Haderslev	hver Søn- og Helligdag som Højmesse.	Der afholdes hver Søn- og Helligdag før eller senere dansk Gudstjeneste.
Skodborg	12 Gange aarlig, den første Søndag i hver Maaned om Eftermiddagen.	
Gl. Haderslev	15 Gange aarlig, den første Søndag i hver Maaned og anden Jule- Paaske- og Pintsedag. Højmesse.	Paa disse Dage bortfalder den danske Gudstjeneste.
Sommersted	12 Gange aarlig, den første Søndag i hver Maaned om Eftermiddagen.	
Halk	2 Gange aarlig, anden Jule- og Paaskedag om Eftermiddagen.	Allerede tidligere blev der afholdt tysk Altergang 1—2 Gange aarlig i Sognet.
Oksenvad	2 Gange aarlig, Foraar og Efteraar, Søndag Formidd.	Den danske Gudstjeneste bortfalder disse Dage.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Frørup	9 Gange aarlig om Eftermiddagen.	Allerede tidligere blev der afholdt tysk Altergang 1—2 aarlig i Sognet.
Stepping	6 Gange aarlig om Eftermiddagen.	Allerede tidligere blev der afholdt tysk Altergang 1—2 Gange aarlig i Sognet.
Hjerndrup	4 Gange aarlig om Eftermiddagen.	
Jels	6 Gange aarlig, 3 Søndage, 2. Jule- Paaske- o. Pintsedag.	Den danske Gudstjeneste bortfalder paa disse Dage.
Vilstrup	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned, 2. Jule-, Paaske- o. Pintsedag om Formiddagen*)	Den danske Gudstjeneste afholdes om Eftermiddagen paa disse Dage.
Hammelev	2 Gange aarlig tysk Altergang.	Der indfortes i 1885 7 Gange tysk Gudstjeneste aarlig. Efter 1890 indskrænkedes d. tyske Gudstjeneste atter af Mangel paa Deltagelse.
Jægerup	12 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned.	Den tyske Gudstjeneste afholdes i Kapellet v. Vojens Jernbanestation. Tjenesten forrettes af Præsten i Hammelev. Den danske Gudstjeneste i Jægerup Sogn berøres ikke deraf.
Aller	2 Gange aarlig tysk Altergang.	
Bjærning	1 Gang aarlig tysk Altergang.	
Vedsted	12 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned.	

Provstiet omfatter ialt 26 Sogne. Der afholdes ikke tysk Gudstjeneste i Sognene: Grarup, Starup, Moltrup, Maugstrup, Vonsbæk, Aastrup, Fjelstrup, Hoptrup, Øsby og Tyrstrup.

*) Hvor Udtrykket „om Formiddagen“ bruges uden særlige Bemærkninger betyder det Hovedgudstjenesten.

Tørninglen Provsti.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Toftlund	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske og Pintsedag om Formiddagen.	Der afholdes p. disse Dage dansk Gudstjeneste om Eftermiddagen.
Rødning	12 Gange aarlig; 9 Søndage og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag, 6 Gange om Formiddagen og 6 Gange om Eftermiddagen.	Den danske Gudstjeneste bortfalder 3 Gange aarlig i Skrave Kirke og 3 Gange i Rødning Kirke af Hensyn til den tyske Gudstjeneste.
Skjærbæk	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag om Formiddagen.	Pastor Jakobsen indførte egenmægtigt tysk Gudstjeneste 12 Gange aarlig om Eftermiddagen i 1889. Ved Konsistoriets Anordning forandredes denne Tilstand til 4 Gange aarlig om Formiddagen i 1890 og 1897 indførtes den nuværende Ordning.
Hvidding	17 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned, anden Jule-, Paaske- o. Pintsedag, Bededag og Kejserens Fødselsdag.	Den tyske Gudstjeneste afholdes i Skolen ved Hvidding Jernbanestation og gjør derfor intet Skaar i den danske Gudstjeneste.
Nustrup	2—3 Gange aarlig tysk Altergang.	Der har ogsaa været indført tysk Prædiken, men den er atter bortfalden af Mangel paa Deltagelse.
Roager	4 Gange udenfor den sædvanlige Søndagsgudstjeneste.	Der findes et Par Toldembedsmænd i Sognet.
Højrup	12 Gange aarlig om Eftermiddagen.	Den tidligere Sognepræst begyndte i Firserne at afholde tysk Gudstjeneste i Arnum Skole. Den nuværende Sognepræst afholder egenmægtigt tysk Gudstjeneste i Kirken.

Provstiet omfatter 24 Sogne. Der afholdes ikke tysk Gudstjeneste i Sognene: Agerskov, Arrild, Beftoft, Tirslund, Branderup, Brøns, Fol, Gram, Hygum, Lintrup, Hjerting, Østerlindet, Rejsby, Skrave, Skrydstrup, Spandet og Vodder.

Aabenraa Provsti.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Aabenraa	hver Søn- og Helligdag som Højmesse.	Der afholdes hver Søn- og Helligdag før eller senere dansk Gudstjeneste.
Adsbøl	i Graasten Slotskapel hver anden Søn- og Helligdag.	I Adsbøl Kirke afholdes der kun dansk Gudstjeneste.
Kliplev	5 Gange aarlig; 2 Søndage og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	
Riis	12 Gange aarlig; 9 Søndage og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	5 Søndage aarlig afholdes der ikke dansk Gudstjeneste af Hensyn til den tyske.
Uge	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	Indført 1888 efter Ansøgning af den bekendte Pastor Priesz under Foregivende af, at det var nødvendigt for Arbejderne v. den derværende Mergelbane.
Ringenæs	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned, 2. Jule-, Paaske- o. Pintsedag.	Der afholdes paa disse Dage dansk Gudstjeneste om Eftermiddagen.
Kværs	5 Gange aarlig; 2 Søndage Foraar og Efteraar og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	Indført af Hensyn til tyske Tjenestefolk paa et Par Herregaarde i Sognet.
Bjolderup	4 Gange aarlig; en Søndag i Efteraaret og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag om Formiddagen.	Der afholdes paa disse Dage dansk Gudstjeneste om Eftermiddagen.
Hjortkjær	5 Gange aarlig; 2 Søndage (forbunden med Altergang) og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag o. Eftermiddagen.	
Holebøl	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag o. Eftermiddagen.	Indført 1893, mens Sognet var uden Præst. Allerede tidligere blev der dog afholdt tysk Gudstjeneste 6 Gange aarlig.
Bedsted	6 Gange aarlig om Formiddagen.	Anordnet af Konsistoriet af Hensyn til en af den tyske Forening i Værk sat Petition.
Hellevad	2 Gange aarlig om Formiddagen.	Anordnet af Konsistoriet af Hensyn til en af den tyske Forening i Værk sat Petition.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Felsted	4 Gange aarlig om Eftermiddagen.	
Varnæs	1—2 Gange aarlig; ikke officielt fastsat.	
Ø.-Løgum	1—2 Gange aarlig tysk Altergang; ikke officielt fastsat.	

Provstiet omfatter 18 Sogne. Der afholdes ikke tysk Gudstjeneste i Sognene: Egvad, Løjt og Ensted.

Sønderborg Provsti.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Sønderborg	hver Søn- og Helligdag som Højmesse.	Der afholdes hver Søn- og Helligdag før eller senere dansk Gudstjeneste.
Avgustenburg	hver Søn- og Helligdag hele Aaret.	Der afholdes kun dansk Gudstjeneste 4 Søndage aarlig om Eftermiddagen.
Nordborg	15 Gange aarlig; den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske og Pintsedag om Formiddagen efter endt dansk Gudstjeneste.	Den danske Gudstjeneste afholdes paa disse Dage $\frac{1}{4}$ Time tidligere end sædvanlig.
Broager	15 Gange aarlig; den sidste Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag om Formiddagen.	Der afholdes paa disse Dage dansk Gudstjeneste før eller senere.
Ullerup	4 Gange aarlig; 2 Søndage i Juni o. Septbr., 2. Jule- og Paaskedag o. Formiddagen	Der afholdes paa disse Dage dansk Gudstjeneste før eller senere.
Ulkebøl	4 Gange aarlig om Eftermiddagen.	
Ketting	4 Gange aarlig om Eftermiddagen.	
Lysabild	4 Gange aarlig om Eftermiddagen.	

Provstiet omfatter 20 Sogne. Der afholdes ikke tysk Gudstjeneste i Sognene: Dybbøl, Nybøl, Sottrup, Kejnæs, Hørup, Tandset, Adserballe, Notmark, Egen, Svenstrup, Hagenbjerg og Oksbøl.

Tønder Nørre-Provsti.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Tønder	hver Son- og Helligdag.	Der afholdes kun dansk Gudstjeneste hver anden Son- o. Helligdag om Eftermiddagen.
Højer	hver anden Son- og Helligdag om Formiddagen.	1864 anordnede Civilkomm. at der aarlig skulde afholdes 12 Gange tysk Gudstjeneste. 1884 indf. den nuværende Ordning.
Løgumkloster	15 Gange aarlig: den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske-, og Pintsedag o. Formiddagen.	
Burkal	15 Gange aarlig: den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	I 1886 anordnedes 4 Gange tysk Gudstjeneste aarlig, 1893 indførtes den nuværende Ordning.
Tinglev	6 Gange aarlig: 3 Søndage og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	
Høstrup	6 Gange aarlig: 3 Søndage og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	
Brede	15 Gange aarlig: 2. Jule-, Paaske-, og Pintsedag og 12 Søndage eller Kirkeforstanderskabets Bestemmelse. Altid om Eftermiddagen.	Der indførtes 12 Gange tysk Gudstjeneste 1889, 1892 indvædte den nuværende Ordning.
Abild	15 Gange aarlig: den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag o. Formiddagen.	Indført til den nuværende Ordning i 1891. 1895 blev der indf. tysk Gudstjeneste 6 Gange aarlig.
Bylderup	2 Gange aarlig: 2 Søndage Februar og Efteraar.	Tidligere blev der kun afholdt tysk Altergang i Sognet.
Ravsted	15 Gange aarlig: den første Søndag i hver Maaned og anden Jule-, Paaske- og Pintsedag.	Indført efter Tilskyndelse af den tyske Forening for Nordslesvig.
Højst	6 Gange aarlig om Formiddagen.	Der afholdes paa disse Dage for eller senere dansk Gudstjeneste.
N.-Løgum	Konfirmationen foregaar paa Tysk.	Dette har været nødvendigt, fordi der kun meddeles tysk Religionsundervisning i Sognets Skoler.

Sogn.	Tysk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Udbyerg	hver Søn- og Helligdag.	Der afholdes dansk Gudstjeneste 15 Gange aarlig: den første Søndag i hver Maaned og 2. Jule-, Paaske- og Pintsedag om Eftermiddagen.

Provstiet omfatter 30 Sogne. Deraf har Sognene Rodenæs, Avntoft, Vesterland, Morsum, Nykirke og Kejtum kun tysk Gudstjeneste og Sognene Ballum, Daler, Døstrup, Emmerlev, Medolden, Møgeltønder, Hjerpsted, Skads, Randrup, Rømø og Visby kun dansk Gudstjeneste.

Tønder Sønder-Provsti.

Sogn	Dansk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Braderup	Dansk Gudstjeneste 12 Gange aarlig	
Medelby	Dansk Gudstjeneste 4 Gange aarlig.	

Flensborg Provsti.

Sogn.	Dansk Gudstjeneste afholdes.	Bemærkninger.
Flensborg	Dansk Gudstjeneste i Helligaandskirken hver Søn- og Helligdag.	
Bov	Dansk Gudstjeneste hver anden Søn- og Helligdag.	
Hanved	Der afholdes dansk Altergang 2 Gange aarlig. Daab og Vielse udføres paa Dansk, naar det forlanges.	

Tavlerne udviser, at der ialt afholdes dansk Gudstjeneste i 117 slesvigske Sogne. I 10 af disse Sogne,

Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, Tønder og Frue Sogn i Flensborg, endvidere i de før til de „blandede Distrikter“ hørende Sogne Bov, Udbjerg, Braderup, og Medelby samt i Avgustenburg har det danske Sprog en underordnet Plads; i Han ved afholdes der dansk Altergang; i Højer er begge Sprog sideordnede. Tilbage bliver 105 Sogne paa Egne, hvor Folkesproget er rent dansk. Af dem har for Tiden 16 Sogne tysk Gudstjeneste mindst 15 Gange aarlig, 9: paa en Fjerdedel af Aarets Søn og Helligdage; 29 Sogne har fra 2—12 Gange tysk Gudstjeneste aarlig, mens 6 Sogne kun har tysk Altergang og ét kun tysk Konfirmation. Tilbage bliver derefter ialt 53 Sogne, som endnu ikke har tysk Gudstjeneste. Med andre Ord: I over Halvdelen af de 117 slesvigske Sogne, der endnu har dansk Gudstjeneste, er Kirkesproget blandet; da Germaniseringsarbejdet begyndte i 1864, var Kirkesproget kun blandet i 11 af disse Sogne.

II.

De nu følgende Tavler giver en kronologisk Oversigt over Statskirkens Fortyskning fra 1864 — 1897.

1864.

Civilkommissærerne anordnede:

1) at den danske Gudstjeneste skulde ophøre i 41 mellemslesvigske Sogne, hvor der var bleven prædiket skiftevis paa Dansk og Tysk indtil Krigen;

2) at den danske Gudstjeneste i Sognene Udbjerg, Sønderløgum, Humptrup, Braderup, Karlum, Ladelund, og Medelby skulde indskrænkes til én Søndag Eftermiddag og én Søndag Formiddag i hver Maaned;

1864 3) at der skulde afholdes tysk Hovedgudstjeneste og kun dansk Eftermiddagsgudstjeneste i Byerne Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder, og at den danske Gudstjeneste i Augustenborg skulde indskrænkes til 4 Søndage aarlig;

4) at der skulde afholdes tysk Gudstjeneste hver anden Søn- og Helligdag i Graasten (Slotskapellet) og 15 Gange aarlig i Løgumkloster, 12 Gange aarlig i Højer, 6 Gange aarlig i Nordborg og „nogle“ Gange aarlig i Broager Sogn.

Efter Konsistoriets Anordning indførtes der tysk Gudstjeneste:

1876	12 Gange aarlig i Skodborg.
1878	5 Gange aarlig i Klipleve.
1879	5 Gange aarlig i Riis.
1880	6 Gange aarlig i Holebøl.
1882	4 Gange aarlig i Ringenæs.
1883	a) 12 Gange aarlig i Riis. b) fuldstændig tysk Gudstjeneste i Sønder-Løgum.
1884	hver anden Søn- og Helligdag i Højer.
1885	7 Gange aarlig i Hammelev.
1886	4 Gange aarlig i Burkal.
1887	15 Gange aarlig i Gl. Haderslev.
1888	a) 6 Gange aarlig i Tinglev. b) 6 Gange aarlig i Hostrup. c) 12 Gange aarlig i Sommersted. d) 12 Gange aarlig i Toftlund. e) 15 Gange aarlig i Uge.
1889	a) 4 Gange aarlig i Kværs. b) 9 Gange aarlig i Rødding. c) 12 Gange aarlig i Brede. d) 12 Gange aarlig i Brøns. e) 15 Gange aarlig i Hvidding. f) 15 Gange aarlig i Broager. g) 16 Gange aarlig i Ringenæs.
1890	a) tysk Altergang i Bylderup. b) 2 Gange aarlig i Oksenvad. c) 2 Gange aarlig i Hjortkjær.

	d) 4 Gange aarlig i Ullerup.
	e) 4 Gange aarlig i Ulkebøl.
	f) 4 Gange aarlig i Skjærbæk.
1891	a) 2 Gange aarlig i Halk.
	b) 12 Gange aarlig i Øsby.
1892	a) 4 Gange aarlig i Ketting.
	b) 15 Gange aarlig i Brede.
	c) 15 Gange aarlig i Toftlund.
1893	a) 4 Gange aarlig i Lysabild.
	b) 5 Gange aarlig i Hjortkjær.
	c) 6 Gange aarlig i Stepping.
	d) 9 Gange aarlig i Frørup.
	e) 15 Gange aarlig i Burkal.
	f) 15 Gange aarlig i Holebøl.
1894	a) 2 Gange aarlig i Hellevad.
	b) 2 Gange aarlig i Nustrup.
	c) 6 Gange aarlig i Bedsted.
	d) 12 Gange aarlig i Jægerup.
	e) 15 Gange aarlig i Ravsted.
1895	a) 4 Gange aarlig i Hjerndrup.
	b) 4 Gange aarlig i Felsted.
	c) 6 Gange aarlig i Højst.
	d) 6 Gange aarlig i Jels.
1896	a) 4 Gange aarlig i Roager.
	b) 15 Gange aarlig i Nordborg.
	c) fuldstændig tysk Gudstjeneste i Ladelund.
	d) 15 Gange aarlig i Vilstrup.
1897	a) 15 Gange aarlig i Skjærbæk.
	b) 15 Gange aarlig i Abild.
	c) 12 Gange aarlig i Vedsted.

Til ovenstaaende Tavle bemærkes: Jeg savner Oplysninger angaaende det tyske Kirkesprogs gradvise Fremtrængen i de sidste Sogne af de tidligere „blandede Distrikter“. Og der er ikke taget Hensyn til Indførelsen af tysk Gudstjeneste, hvor den som f. E. i Højrup er en Tilsnigelse af Sognepræsten og ikke officielt anordnet af Konsistoriet.

Enkelte af de paa Tavlen opførte Aarstal gjør ikke Krav paa at være absolut nøjagtige, idet nogle af mine Hjemmelmænd har taget et vist Forbehold ved i Skemaerne at tilføje et „omtrent“ eller lignende. Dette gjælder dog kun faa Tal ialt, og Unøjagtigheden vil næppe være ret stor i disse Tilfælde.

I de paa Tavlen opførte Sogne Hammelev, Brøns, Øsby og Nustrup er den tyske Gudstjeneste atter ophørt eller af Mangel paa Deltagelse bleven indskrænket til tysk Altergang et Par Gange om Aaret.

Iøvrigt giver Tavlen i flere Henseender et godt Billede af Konsistoriets travle Fortyskningsarbejde. Man ser, hvorledes Strømmen vokser, alt som Tiden gaar. Aar for Aar tiltager den i Omfang og Styrke. Angrebene rettes ikke blot paa flere og flere Sogne med ublandet Kirkesprog, men de fortsættes systematisk overalt, hvor lidt tilført Tyskhed muliggjør tysk Kirkebesøg.

III.

Anvisningen af 18. Decbr. 1888 har allerede øvet en meget stor Indflydelse paa Statskirkens Fortyskning. Fra 1865—88 kan Fortyskningen kun opvise smaa Fremskridt; fra 1888—90 har den derimod Vind i alle Sejl. Derefter synes det stærke Røre, som den nye Skoleordning vakte i Nordslesvig, at have gjort Myndighederne betænkelige. Bevægelsen afdæmpes synligt i Aarene 1891—92, men kun for derefter paany at tage stærkere Fart i de senere Aar.

Fra 1865—88 indføres der kun tysk Gudstjeneste i 8, fra 1888—97 derimod i 36 nordslesvigske Sogne. Indtil 1888 foregaar Indførelsen planløst. Naar Kliplev faar tysk Gudstjeneste saa tidlig som i 1878, uagtet der

ikke bor en eneste tysktalende Familie i Sognet, beror det paa en ren Tilfældighed; efter 20 Aars Forløb er man endnu ikke naaet videre her, end at denne Gudstjeneste afholdes 5 Gange aarlig og samler højst 10 Deltagere. Hvor der som f. E. i Hammelev findes en hidsig tysk Præst, (født Hannoveraner) tillader man ham at gjøre et Forsøg, uden at man i Forvejen har studeret Forudsætningerne. Reaktionen indtræder da hurtigt af sig selv. Og naar Nederlaget i Øsby bliver mindre ubehageligt, fordi den tyske Gudstjeneste ikke blev afholdt i Kirken men i et privat Hus, skyldtes det aabenbart kun Sognepræsten, den gamle Slesvig-Holstener Provst Andresens Forsigtighed og Kjendskab til Forholdene. Men efter 1888 kommer der Plan og System i Arbejdet, og særlig i de senere Aar, efter at tyske Foreninger her og der, hvor det kniber mest, har faaet et lille Vink om at organisere det tyske Kirkebesøg, er Tilbageslagene faa.

Den tyske Gudstjeneste i nordslesvigske Sogne uvides stærkt efter 1888, uden at Kirkebesøget kan siges at nødvendiggjøre det. I Hjortkjær samlede den tyske Prædiken kun 3—7 Tilhørere, men desuagtet blev der anordnet 5 i Stedet for 2 Gange tysk Gudstjeneste aarlig. I Toftlund og Skjærbæk Sogne, hvor den tyske Gudstjeneste gjentagne Gange — i Toftlund endog 4 Gange et enkelt Aar — er falden bort af Mangel paa Deltagelse, er den desuagtet bleven betydelig udvidet. Mange Steder henlægges den tyske Gudstjeneste til om Formiddagen, naar Eftermiddagsgudstjenesten ikke kan oprettholdes. Man kan da altid regne med enkelte tilfældige Deltagere, som af gammel Vane indfinder sig i Kirken disse Dage, uden at huske paa den nye Ordning.

Et flygtigt Blik paa omstaaende Tavler er nok til at vise, hvad Konsistoriet arbejder hen til som foreløbigt Maal. Det er Indførelsen af tysk Gudstjeneste 15 Gange aarlig eller hver fjerde Søn- og Helligdag i alle nordslesvigske Kirker.

Man søger at naa Maalet ved Anvendelsen af en forskjellig Taktik i de enkelte Sogne. Hvor Danskheden endnu er en Magt, snegler man sig langsomt frem fra en ringe Begyndelse for ikke at vække en for Statskirken farlig Misstemning. Hvor man derimod finder en solid Støtte i noget Hjemmetyskeri, gaar man, skjønt Trangen til tysk Kirkesprog slet ikke er større, frem i store Spring. Hellevad, som viser statskirke-fjendtlige Tendenser, faar kun 2 Gange tysk Gudstjeneste aarlig. Sognene Gammel-Haderslev, Uge, Ravsted og Vilstrup faar derimod uden videre 15 Gange tysk Gudstjeneste til at begynde med. Saaledes er det paa mangfoldige Steder let at opdage den politiske Hestefod. I 16 nordslesvigske Sogne afholdes der allerede nu tysk Gudstjeneste hver fjerde Søn- og Helligdag. Konsistoriet vil rimeligvis efter at have naaet dette pavsere lidt i disse Sogne, mens det samler sin Opmærksomhed paa, at faa flere og flere Sogne bugserede frem til dette Standpunkt uden at støde paa farlige Klipper og Skjær. Politisk Klogskab bestemmer Kursen og Farten. Men er man først naaet saa vidt overalt i Nordslesvig, ligger Vanskelighederne bag. Resten kommer da af sig selv. Med et enkelt Pennestrøg kan man saa gjøre hver fjerde til hver anden Helligdag, som Erfaringen fra Højer viser, og at der ikke er langt fra Sprogens Ligeberettigelse til Kirkens fuldstændige For skning, det kan man lære af Forholdenes Udvikling i Sønder-Løgum, Ladelund og flere Sogne.

Indtil 1888 gaar Indførelsen af tysk Kirkesprog kun undtagelsesvis ud over den danske Gudstjeneste. Efter 1888 indtræder der ogsaa en Forandring heri. Den danske Gudstjeneste henlægges nu ofte til om Eftermiddagen og i de senere Aar bortfalder den hyppigt uden egentlig Nødvendighed. I Oksenvad bortfalder den saaledes 2 Søndage, i Skrave 3, i Jels 7 og saa videre indtil 15 Søn- og Helligdage aarlig i enkelte Sogne. En bestemt Regel kan dog ikke paavises, da stedlige Hensyn og navnlig Sognepræsternes kirkelige og politiske Anskuelser er medbestemmende ved den nye Ordningss Fastsættelse. Derimod er det let at paavise, hvorledes Modersmaalet tilsidesættes mere og mere ogsaa i denne Henseende.

I Reglen anordnes den tyske Gudstjeneste af Konsistoriet imod Kirkeforstanderskabernes Protest. Enkelte Præster gaar dog ogsaa uden videre frem paa egen Haand, uden at det med tilstrækkelig Fyndighed er bleven paatalt af de paagjældende Kirkeforstanderskaber. Pastor Jakobsen indførte i sin Tid egenmægtigt tysk Gudstjeneste i Skjærbæk; senere er den bleven anordnet af Konsistoriet. Pastor Fischer afholder egenmægtigt tysk Gudstjeneste i Højrup Kirke 12 Søndage aarlig o. s. v. Flere Steder afholder Præsterne paa egen Haand tysk Altergang.

Den tyske Gudstjeneste indføres af forskjellige officielle Grunde. Den almindeligste er Hensynet til en eller anden i Sognet ansat Embedsmandsfamilie. Ullerup Sogn i Sundeved fik tysk Gudstjeneste af Hensyn til — 2 tyske fødte Lærerinder, som ikke forstod Dansk, men desuagtet var blevene ansatte i Sognet for at undervise Smaabørn, som ikke forstod et eneste tysk Ord. Saa vidt drives det

i Unatur under det preussiske Regimente. Hyppigt foregives der ogsaa Hensyn til østpreussiske Tjenestefolk. Dette er navnlig Tilfældet i Sogne som Felsted, Ulkebøl og andre, hvor der findes Herregaarde. I nyere Tid har den tyske Forening lagt sig efter at fremkalde Petitioner om tysk Gudstjeneste, hvor Hjemmetyskeriet har nogen Udbredelse. Dens Virksomhed spores særlig fra Hellevad over Bedsted ind i Slogs Herred, men kan ogsaa paavises andre Steder.

Næsten alle Vegne opgives det tyske Kirkebesøg som daarligt. Jeg skal ikke anføre Tal, da det ligger i Sagens Natur, at mine Hjemmelmænd i den Henseende gaar mere efter, hvad de har hørt, end efter hvad de har set, og jeg derfor ikke tør tage deres Meddelelser for fuldt paa-lidelige i dette Stykke. Det er dog, som ait meddelt en Kjendsgjerning, at den tyske Gudstjeneste flere Steder og gjentagne Gange har maattet bortfalde af Mangel paa Deltagelse. Ligeledes er det en Kjendsgjerning, at de Tysksindede enkelte Steder har inddelt sig i 2—3 Hold, som har forpligtet sig til skiftevis at deltage i den tyske Gudstjeneste, fordi de føler det som et politisk Nederlag, hvis den atter skulde bortfalde af Mangel paa Deltagelse.

IV.

I den preussiske Statskirke hersker Unionens Aand. Kirken er bleven Statens Træl. Landets højeste og høje-kirkelige Myndigheder — evangelisk-lutherske ligesaavel som unionistiske — betragter Statens Interesser som ensbetydende med Kirkens Interesser. Og Statsinteresserne er ikke et faststaaende Begreb. De bestemmes til enhver given Tid af den tilfældige Regering. Statskirkens høje Embeds-

mænd — og Præsternes store Flertal gaar desværre kun altfor villigt i deres Ledebaand — er derved komne til at indtage en Stilling, som let kan blive overordentlig skjæbnesvanger i vor af stærke sociale og nationale Brydninger opfyldte Tid.

Preussens nyeste Kirkehistorie er lærerig i den Henseende. Der er allerede som Følge af denne Udvikling forefaldet mange alvorlige Sammenstød mellem Kirkeraadet, henholdsvis Konsistorierne og alvorlige tyske Kristne, Lægmænd saavel som Præster. Saaledes har f. E. de høje kirkelige Myndigheders ensidige Tagen Parti for Kejserens Ven, den bekendte tyske Politiker og store Fabrikherre, Baron v. Stumm i hans Strid med de kristelig-sociale Præster og deres Venner paa Egnene ved Saar, vakt megen Uvilje i kirkelige Kredse. Og nu sidst har det vakt pinlig Opsigt, at Konsistoriet i Wiesbaden offentlig har dadlet Synoden i Gladbach skarpt, fordi den har givet Regeringspræsident v. Tepper-Laski sin Misbilligelse til Kjende i Anledning af, at han i de senere Aar har vakt Forargelse ved at jage paa Pintsedagene. Konsistoriet udtaler, at da de borgerlige Love ikke forbyder „Provincens højeste Embedsmand“ — disse Ord understregede — at jage om Søndagen, bør Synoden ikke blande sig i den Sag.

Der synes nu dog i den Henseende at være en Strømkæntring i Sigte i Preussen. Fremragende Præster og indflydelsesrige Universitetslærere har hævet deres vægtige Røster imod det overmodige kirkelige Bureaucrati, og de mange publicistiske Indlæg, som blandt andet ogsaa de her nævnte Konflikter har affødt, tyder i hvert Fald paa en stærkt voksende Kritik overfor de falske Stats-

hensyn, der er bleven Rettesnoren for altfor mange kirkelige Myndigheder i Luthers Fædreland under den protestantiske Kirkes Forfald.

I Nordslesvig mærkes en lignende Strømkæntning desværre endnu ikke. Vi har længe med Lygte i Haand søgt efter Præster i Statskirken, der har aandelig Myndighed til offentlig at optræde imod Konsistoriets Germaniseringsbestræbelser, som — sete fra et kirkeligt Standpunkt — paa flere Omraader fremtræder i det grelleste Lys. Men vor Søgen har hidtil været forgjæves. Da „de 77 Præster“ for nogle Aar siden rejste sig imod Anvisningen af 18. Decbr. 1888, blev det, som en Præst meget rigtigt udtalte paa den sidste Provstisynode i Gram, af Befolkningen opfattet som et Lyspunkt. Men Lyspunktet var desværre kun et flygtigt Kornmod, som bag-efter gjorde Mørket desto tættere. Præsterne stødte paa uventet Modstand, og den bureaukratiske Skole, som de har gennemgaaet, giver hverken Mod eller Kraft til at bære en god Sag frem gennem tabte Slag. Næppe havde Kultusministeren og Konsistoriet givet et lille Vink, før de fleste Præster opgav Sagen som tabt, og den stolte Skare, som kun Mængden havde givet Mod, var hurtigt splittet ad til alle Sider. Dens store Flertal ved i sin Raadløshed ikke bedre end at følge det Exempel, som Bureaukraten Pilatus har givet alle Statstjenere til Efterfølgelse, naar Embedsstillingerernes Pligter ængster deres Samvittighed. Føreren, Provst Reuter i Broager, har derimod fuldstændig gjort sig til Talerør for Konsistoriet og Regeringen ved angaaende Præsternes Stilling til Skolespørgsmaalet at erklære: „Regeringens Svar foreligger, og der er derefter kun to Udveje for en Embedsmand. Enten siger han:

Jeg kan og vil nu ikke gaa med Regeringen, og saa nedlægger han sit Embede, eller han bliver i Embedet og adlyder Regeringen. Det sidste har vi Præster i Sønderborg Provsti gjort; derfor tager jeg ikke i Betænkning at sige, at vi ikke kan gjøre noget videre.“ Her ser vi den moderne preussiske Præst som fuldblods Bureaukrat, saaledes som Kirkeregimentet ønsker det, som en Mand, for hvem Statens Interesser gaar foran Kirkens Tarv, naar han føler sig stillet overfor et uundgaaeligt Valg. Det er denne bureaukratiske Aand, der mere og mere bliver fremherskende i den nordslesvigske Gejstlighed. Og ved Siden af breder Forsagthedens, Underkuelsens og Frygtagtighedens Aand sig stadig videre i de Kredse, der endnu betragter sig selv som uberørte deraf. Vor Gejstlighed savner Mænd, det er, naar alt kommer til alt, i Øjeblikket dens største Ulykke.

V.

Vore Præster er fremfor alt Statsembedsmænd. De vil ikke rejse nævneværdig Modstand imod Statskirkens Fortyskning. Erfaringen viser det allerede.

Naar Konsistoriet i Nordslesvig tager de videstgaaende Hensyn til tysk fødte Personers kirkelige Tarv, og f. E. indfører tysk Gudstjeneste og indskrænker den danske Gudstjeneste af Hensyn til et Par tilfældigt ansatte Lærerinder eller en tysk Gensdarms Hustru, finder vor Gejstlighed — saa vidt Offentligheden kjender dens Anskuelse — det fuldstændig i sin Orden. Der er ikke meget at sige dertil. De kan opfatte Præstegjeringen saaledes, at der maa gives alle Sognets Beboere Lejlighed til at høre Ordets Forkyndelse paa deres Modersmaal.

Men hvis de betragter dette som Princip, saa bør de ogsaa være konsekvente og stille det selvsamme Krav, hvor Danskheden udgjør Mindretallet. Mens vor Gejstlighed imidlertid tier og derved godkjender Konsistoriets Germaniseringsbestræbelser i Nordslesvig, har der endnu ikke i Præsternes Rækker løftet sig en eneste Røst imod den danske Gudstjenestes Afskaffelse i saa godt som rent dansktalende Sogne i Mellemslesvig.

Jeg skal her kun opholde mig flygtigt ved de 41 Sogne, hvor den danske Gudstjeneste ophørte allerede i 1864. Et af disse Sogne var Avntoft ved Tønder. Om Sprogforholdene i dette Sogn skriver den tyske Forfatter, Amtsretsraad Adler endnu i 1891*: „Det tyske Sprog kan ikke opvise Fremskridt siden 1864. Der tales Dansk i alle Sognets Familier. Kun Præsten og to Lærere taler Tysk i deres Hjem.“ I dette Sogn, som under den saa stærkt smædede Sprogordning før 1864, henregnedes til de blandede Distrikter og havde tysk Gudstjeneste hver anden Søn- og Helligdag, blev den danske Gudstjeneste fuldstændig afskaffet under Krigen, fordi Flerparten stemte derfor paa et Tidspunkt, da Landet var belagt med tysk Indkvartering, og mange var bange for at give deres virkelige Mening Udtryk. Men ingen tysk Præst har nogensinde nedlagt Indsigelse herimod eller paatalt den nuværende Ordning som uheldig, for at bruge det mildeste Udtryk. Paa samme Maade fik Hanved Sogn ved Flensborg ren tysk Gudstjeneste under Krigen. Sognet

---

*) Die Volkssprache in dem Herzogthum Schleswig seit 1864 von J. G. C. Adler, Amtsgerichtsath, Flensburg. Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw.-Holstein-Lauenburgische Geschichte 21 B. 1891.

er endnu langt overvejende dansktalende. I 1867 afgav det 75 % danske Stemmer ved Rigsdagsvalget. Gjentagne Gange har langt over Hundrede af Sognets Familier petitioneret om dansk Gudstjeneste men stadig forgjæves. Alt hvad man har opnaaet er Ret til at faa kirkelige Handlinger udførte paa Dansk. Skjønt Sognepræstens Dansk var et sørgeligt Miskmask og mange danske Sognefolk for ikke at forstyrres i deres Andagt derfor foretrak det tyske Sprog, udførtes 5 % af Daabshandlerne dog endnu, efter hvad Adler oplyser, paa Dansk i 1891. Hvor bliver Konsistoriets omhyggelige Hensyntagen til enkelte Personers kirkelige Trang i disse Sogne, hvor det endda ikke er et fremmed rodløst Maal, men det nedarvede Folkesprog, som det drejer sig om at gjøre Indrømmelser?

I Mellemslesvig beholdt Sognene Bov, Udbjerg, Braderup, Humptrup, Sønderløgum, Karlum, Medelby og Ladelund delvis dansk Kirkesprog efter Krigen. Uagtet disse Sogne imellem Krigene henregnedes til de saakaldte „blandede Distrikter“, var de i Virkeligheden dog saa godt som rent dansktalende. Jeg skal atter her for at undgaa ethvert Skin af at være hildet, holde mig til en tysk Kilde. I den før nævnte Afhandling skildrer Amtsretsraad Adler Sprogforholdene paa dette Strøg i 1891 saaledes: „I de nord for Flensborg, Læk-Klægsbøl liggende Sogne er det danske Folkesprog fremherskende.“ Denne Paastand støttes derefter paa følgende Enkeltheder:

I Bov Sogn taler 137 Familier tysk, 291 Familier dansk. Der tilføjes i en Note, at Forfatteren ved Familiesproget forstaar det Sprog, som Forældrene taler med deres Børn, men at dette ofte er forskjelligt fra det Sprog,

der ellers tales i Hjemmet mellem Forældrene indbyrdes og overfor Tyendet. For at forstaa Sprogforholdene i dette Sogn maa man nu først lægge Mærke til, at 48 af Sognets tysktalende Familier findes i den lille Fabrikkoloni Kobbermøllen og 21 ved Badestedet Kollund. Naar man derefter har fradraget et anseligt Antal Embedsfamilier støder man endnu paa det Forhold, at enkelte tysksindede, men ellers dansktalende Familier taler Tysk med Børnene af Hensyn til Skolen. Og dog kommer Adler til det Resultat, at over 86 % af alle Familier i Sognets 5 vestligste Landsbyer har dansk Familiesprog.

I Udbjerg, skriver Adler, har det tyske Sprog ikke gjort kjendelige Fremskridt siden 1864. Dansk er det almindelige Omgangssprog. Der tales Dansk med Børnene i 77 og kun Tysk med Børnene i 7 Familier i Sognet.

I Braderup gjør det tyske Sprog meget langsomme Fremskridt. Omgangssproget er endnu næsten udelukkende dansk. I intet Hus i Sognet tales der udelukkende Tysk, i 5—6 Hjem tales der baade Dansk og Tysk med Børnene.

I Humptrup kan der næppe være Tale om Fremskridt for det tyske Sprog siden 1864. I alle Huse i Sognet tales der Dansk. Kun i én eneste Familie tales der Tysk med de skolepligtige Børn.

I Sønderløgum er 20 % af Familierne i Sognet tysktalende. (Dette Tals Nøjagtighed er senere bleven bestridt af den solide Kjender af Sprogforholdene i Mellemslesvig cand. mag. H. V. Clausen i Sond. Aarb. 1892. S. 190. Idet jeg henviser til Hr. Clausens Opgjørelse, lader jeg i denne Forbindelse Tallet staa ved sit Værd.)

I Karlum talte i 1891 af 556 Indbyggere 411 Dansk, 80 eller 17 Familier Tysk og 65 eller 16 Familier begge Sprog, det hedder, tilføjer Hr. Adlers Hjemmelmænd, „Tysk med Børnene, iøvrigt Dansk.“

I Medelby talte 186 Familier Dansk, 24 begge Sprog og 23 Plattysk og Højtysk. Det tyske Sprog har gjort væsentlige Fremskridt siden 1864, især er Forstaaelsen af det tyske Sprog taget til efter Krigen.

I Ladelund har det tyske Folkesprog ingen Fremskridt gjort siden 1864. Der tales heller ikke Tysk men kun Dansk med de skolepligtige Børn i Sognets dansktalende Familier. Sognet tæller 176 Familier, i 159 er det danske, i 8 det tyske, i 9 begge Sprog Folkesprog.

Saaledes fremstilles Sprogforholdene i disse Sogne fra tysk Side. Vi har foran meddelt, at Bov beholdt dansk Gudstjeneste hver anden Søn- og Helligdag, de øvrige Sogne én Søndag Formiddag og én Søndag Eftermiddag i hver Maaned efter Krigen. Hvorledes er Stillingen nu?

Kun i Bov Sogn er den uforandret, i Braderup afholdes der dansk Gudstjeneste 12, i Medelby 4 Gange aarlig. I Sønderløgum, Humptrup, Karlum, Udbjerg og Ladelund afholdes der ikke længere dansk Gudstjeneste.

Er den maaske bleven afskaffet af Mangel paa Deltagelse eller efter Sogneboernes eget Ønske? — vi har jo før set mærkelige Exempler paa sproglig Forvildelse i Mellemslesvig. Hvad det første Spørgsmaal angaar, da meddeler Adler endnu i 1891: I Braderup er den danske Gudstjeneste betydeligt daarligere, næppe halvt saa godt besøgt som den tyske; — — — de Personer, der

forstaar Skriftdansk, (o: besøger den danske Gudstjeneste) er de mest kirkeligsindede i Sognet. I Udhjerg forstaas den danske Gudstjeneste, som afholdes 15 Gange aarlig, paa Grund af det danske Skriftsprog uden Tvivl kun til Dels. I det hele bliver den, sandsynligvis af denne Grund daarligere besøgt end den tyske. I Ladelund er den danske Gudstjeneste næppe saa godt besøgt som den tyske. I Medelby besøges den tyske Gudstjeneste gjennemsnitlig bedre end den danske. Dog indfinder der sig ogsaa et ikke ubetydeligt Antal Kirkegængere til dansk Gudstjeneste. Dette er de tyske Præsters egne Fremstillinger af Forholdene i de Sogne, der endnu havde delvis dansk Kirkesprog i 1891. Man læser tydeligt imellem Linjerne, at den danske Gudstjeneste ikke er ophørt af Mangel paa Deltagelse.

Men den er heller ikke, skjønt man gjerne vil give det Udseende deraf, ophørt, fordi Sognebeboerne ønskede det. Allerede da den danske Gudstjeneste 1883 blev afskaffet i Sønderløgum, vakte det en overordentlig stærk Uvilje i Sognet. Men det var særlig gamle Folk og Smaafolk, der repræsenterede Uviljen. De fandt ingen Støtte, hverken hos Præst eller Bisp, og stod hjælpeløse uden Førere, uden Forbindelser og uden Ævne til at optage en alvorlig Kamp for deres kirkelige Interesser. Og da man blev opmærksom paa Forholdet i videre Kredse, var det for sent at hjælpe. Saadan er det vel ogsaa gaaet i Humptrup og Karlum, hvor jeg ikke kjender Forholdenes Udvikling nøje.

Derimod er den danske Gudstjenestes Afskaffelse i Ladelund Offentligheden vel bekendt, og den illustrerer godt Konsistoriets Germaniseringsbestræbelser. Indtil 1896

blev der endnu afholdt dansk Gudstjeneste i Ladelund hver fjerde Søndag. Saa blev Sognepræsten imidlertid forflyttet. Embedsindtægterne er smaa, og da der er gode Embeder nok at faa i Nordslesvig for Præster, som kan Dansk, var der til at begynde med ingen Ansøgere Dette benyttede en lille tysk Klike i Sognet sig af. Under Paaskud af, at der vilde melde sig flere Ansøgere, naar den danske Gudstjeneste ophørte, i Værk satte de en Petition desangaaende. Petitionen kom til Forhandling i Sognets tysksindede Kirkekollegium sidst i Marts 1896. Men hvad skete: Fordringen var saa urimelig, at det tyske Kirkekollegium vedtog med 8 imod 5 Stemmer, at der ogsaa i Fremtiden skulde afholdes dansk Gudstjeneste én Søndag hver Maaned. Bagefter løftede der sig betegnende nok i tyske Aviser et Ramaskrig over, at endog „Folk, som tilhørte tyske Krigerforeninger og ved festlige Lejligheder havde givet deres tyske Patriotisme Udtryk, ved denne Lejlighed havde stemt for dansk Gudstjeneste.“

Som man vel kan tænke sig, vandt denne Afgjørelse lige saa lidt den før nævnte tyske Klikes som Konsistoriets Bifald. Der blev straks indgivet en ny Petition, øvet et passende Tryk fra oven, foretaget en ny Afstemning i Kirkeforstanderskabet og nu blev Udfaldet saaledes: 4 Medlemmer af Kirkekollegiet gav ikke Møde, 4 Medlemmer fjernede sig før Afstemningen og derefter blev det med 7 Stemmer vedtaget at anbefale Petitionen. Denne Ordning var Konsistoriet tilfreds med. Det afskaffede nu straks den danske Gudstjeneste i Ladelund Sogn og udskrev paany Embedet som vakant. I Kundgjørelsen tilføjedes: noget Kjendskab til det danske Omgangssprog er om end ikke nødvendigt saa dog ønskeligt.

Det er alt, hvad det høje Konsistorium gjør af Indrøm-
melser til det danske Sprog, hvor det er det nedarvede
Folkesprog, ifølge tyske Kilder endnu tales af 95 %, mens det tyske Sprog kun tales af 5 %, og hvor mange
ældre Folk slet ikke forstaar Tysk! Men ikke én eneste
Præst i Nordslesvig har vovet at hæve sin Røst imod
Konsistoriet. Vore fromme Præster foretrækker at arbejde
for Kristendommens Udbredelse blandt Hinduer og Zulu-
kaffer. Det kan de gjøre uden at tildrage sig de høje
kirkelige Myndigheders Uvilje.

Ladelund Sogn — det er Fremtidsperspektivet for
Statskirken i Nordslesvig. Mod det Maal, som i Fjor
naaedes der, stiler Konsistoriet, ledet af Slesvigs, i Kiel
bosatte, Generalsuperintendent Hr. Kaftan. „Statens Inter-
esser“ kræver, at det naas. Derfor arbejder Kirkens høje
Embedsmænd for dets Fremme. Kirken lider under dette
Arbejde, men det synes ikke at anfægte Præsterne.
De er fremfor alt Statens Embedsmænd. De vadsker deres
Hænder og gjør iøvrigt „deres Del af Arbejdet for det
tyske Sprogs Fremme,“ som det saa smukt hed i de 77
Præsters Petition. Kun den nordslesvigske Befolkning kan
hindre Konsistoriet i at naa Maalet. Vil den gjøre det?
Det maa være Fremtiden forbeholdt at afgive Svaret.
